

Tidsskriftet *Eyr* som julegave fra Cappelen Damm

Michael 2025; 22: 82–85

doi: 105617/michael.12125

Michael og Det norske medicinske Selskab har fått et komplett sett av tidsskriftet *Eyr*, som ble utgitt fra 1826 til 1837, fra Cappelen Damm forlag. Det går en historisk linje fra *Eyr* til *Michael*.

«Jeg gjennomgår for tiden bokarkivet til Cappelen Damm fordi forlaget flytter til nytt forlagshus i 2025. Arkivet inneholder bøker fra tidlig 1800-tall og til i dag. Blant de eldste bøkene finnes samtlige årganger av tidsskriftet *Eyr*, bundet inn i bøker (11 bind)». Denne e-posten kom til *Michael* i november 2024 sammen med et tilbud om å overta de 11 *Eyr*-bindene. Tilbudet ble mottatt med glede og takknemlighet.

Sjelden gave

Tidsskriftet *Eyr* ble etablert av professorene Michael Skjelderup (1769–1852) og Frederik Holst (1791–1871) i 1826. Tidsskriftet sprang ut fra det medisinske leseselskapet i Christiania som var opprettet samme år, og ble formalisert som Det norske medicinske Selskab i 1833. Slik kan *Eyr*, med mellomleddet *Norsk Magazin for Lægevidensaben* (1840–1938) som også ble utgitt av Selskabet, betraktes som en forløper til *Michael*. Vi publiserte *Eyrs* historie som et supplement til *Michael* i 2015 (1) (figur 1).

Eyr ble utgitt som kvartalsvise hefter, og opplaget var lite. I første hefte i 1829 finnes en liste over 114 «subskribenter» (1). De fleste utgaver av *Eyr* som eksisterer i dag, er innbundne årganger med fire hefter per bind. Denne innbindingen må ha blitt gjort av abonnentene, kanskje år for år etter utgivelsen. I alt ble det utgitt 43 hefter med totalt 4097 sider. Samlet utgjør det 11 bind, der siste bind (1836/1837) riktignok kun inneholder tre hefter (figur 2).

Figur 1. Eyr, det første, norske medisinske tidsskriftet var viktig i utviklingen av en nasjonal, norsk medisin og i utformingen av en norsk legerolle.

Det er uvisst hvor mange enkeltutgaver av *Eyr* som finnes i dag, men det er neppe mange. Ettersom vi må anta at det bare var et lite antall som ble bundet inn, og især som komplette samlinger, er gaven fra Cappelen Damm meget sjelden.

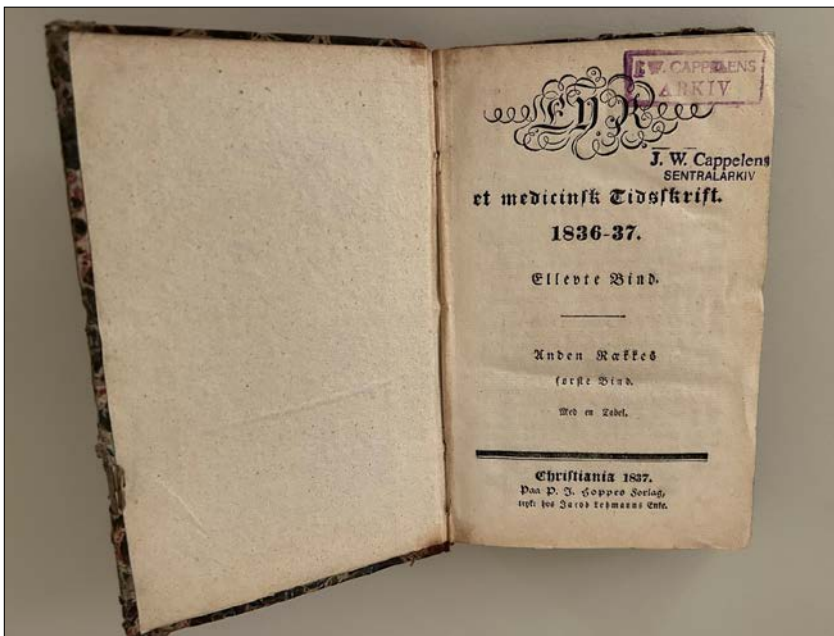
Hvordan havnet *Eyr* hos Cappelen?

Eyr ble fra begynnelsen trykket og utgitt av dansken Johan Jacob Lehmann (1779–1827). Han hadde opprettet trykkeri i Tollbodgaten 13 i Christiania med støtte fra Selskabet for Norges Vel i 1810. Lehmann var blant annet den første forlegger av den norske almanakk og utgiver av flere av tidens få aviser og tidsskrifter. Lehmann var byens tredje boktrykker, og han drev dessuten en stor bokhandel (2, s. 152). Johan Jacob Lehmann døde allerede i 1827, året etter at *Eyr* ble etablert. Boktrykkeriet ble drevet videre av enken og sønnen etter hans død. «Trykt hos Jacob Lehmanns Enke» står det på de senere utgivelser av *Eyr*.

Selv om Lehmanns Enke også drev forlag, ble forleggeransvaret for *Eyr* flyttet av ukjente grunner. Oversikten over norske tidsskrifter viser at utgivere etter Lehmanns død var «Messell, Keyser & Comp. 1827–28, P. J. Hoppe 1829–1837» (3, s. 54).

Figur 2. I alt 43 hefter av Eyr er samlet i 11 årgangsbind fra 1826 til 1836/1837.

Figur 3. «Med dette Hefte sluttet Tidsskriftets ellefte Bind» står det på side 339 i det som skulle bli siste utgivelse av Eyr. At det var ambisjoner om en fortsettelse, kan imidlertid sees av årgangens tittelblad der det står «Anden Rækkes første Bind». Fortsettelsen ble Norsk Magazin for Lægevidenskaben, som kom ut i hele 99 år fra 1840, før det opphørte som selustendig tidsskrift.

Jørgen Wright Cappelens (1805–1878) etablerte forlagsbokhandel i Christiania i 1829 (4), og han kjøpte det Lehmannske boktrykkeri på 1830-tallet (Ingunn Lindborg, personlig meddelelse). Med på kjøpet fulgte trolig en rekke tidligere produksjoner. De foreliggende er stemplet «J. W. Cappelens arkiv» (figur 3).

I 2007 fusjonerte J. W. Cappelens Forlag med N. W. Damm & Søn, som ble etablert av Niels Wilhelm Damm (1816–1878) i 1843 (4). Cappelens Damm eies i dag av danske Egmont Holding AS. Det er Norges største bokforlag og det tredje største bokkonsernet etter Gyldendal ASA og Aschehoug (5).

De velholdte eksemplarene av *Eyr* som *Michael* og Selskabet har fått i gave, bærer knapt preg av å ha vært åpnet. Nesten 200 år senere er de altså havnet hos sin etterkommer, nemlig *Michael*, som endatil har navn etter en av *Eyrs* redaktører.

Litteratur

1. Nylenna M, Larsen Ø. *Eyr* – portrett av et tidsskrift. *Michael* 2015; 12: Supplement 17. <https://www.michaeljournal.no/journal/1000/17>
2. Tveterås H. *Den norske bokhandels historie. Forlag og bokhandel inntil 1850*. Oslo: Norsk bokhandler-medhjelper-forening, 1950.
3. Tveterås H, Grønland E. *Norske tidsskrifter: Bibliografi over periodiske skrifter i Norge inntil 1920*. Oslo: Universitetsbiblioteket, 1984.
4. Lindborg I. *Cappelen Damms historie*. <https://cappelendam.no/om-cappelen-damm/cappelen-damms-historie> (3.1.2025)
5. Røhne B, Neraal A. Cappelen Damm. Store norske leksikon. https://snl.no/Cappelen_Damm (3.1.2025)

Magne Nylenna
magne@nylenna.no

Magne Nylenna er professor emeritus i samfunnsmedisin ved Universitetet i Oslo og redaktør av Michael.

Øivind Larsen
oivind.larsen@medisin.uio.no

Øivind Larsen er professor emeritus i medisinsk historie ved Universitetet i Oslo og redaktør av Michael.